

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
ЗАШТИТНИК ГРАЂАНА
Београд
411-10/2025

Заштитник грађана
Zaštitnik građana

дел. бр. 12006 датум: 5. мај 2025. год.

НАЦИОНАЛНИ МЕХАНИЗАМ ЗА ПРЕВЕНЦИЈУ ТОРТУРЕ
МОНИТОРИНГ УСТАНОВА У КОЈИМА СЕ НАЛАЗЕ ЛИЦА ЛИШЕНА СЛОБОДЕ
МОНИТОРИНГ ЗАВОДА ЗА ИЗВРШЕЊЕ КРИВИЧНИХ САНКЦИЈА

Извештај о посети
Окружном затвору у Прокупљу

Београд, мај 2025. године

1. УВОД

1.1. МАНДАТ НПМ

Законом о ратификацији Опционог протокола уз Конвенцију против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни или поступака¹ прописано је да Национални механизам за превенцију тортуре (НПМ) обавља посете установама у којима се налазе или се могу налазити лица лишена слободе, у циљу одвраћања државних органа и службених лица од било каквог облика мучења или било ког другог облика злостављања, као и ради усмеравања државних органа ка стварању смештајних и осталих животних услова у установама у којима се смештају лица лишена слободе у складу са важећим прописима и стандардима.

НПМ има право: на несметан, ненајављен и свакодобан приступ свим установама и свим просторијама у којима се налазе или се могу налазити лица лишена слободе; да насамо разговара са тим лицима и са службеним лицима, која су обавезна да сарађују тим поводом, као и са свим осталим лицима која могу имати информације значајне за поступање према лицима лишеним слободе; на приступ свој документацији која се односи на та лица; да надлежним органима даје препоруке у циљу побољшања начина поступања према лицима лишеним слободе и унапређења услова у којима се она задржавају или затварају. По обављеним посетама, НПМ сачињава извештаје које доставља посећеним установама. Након тога, НПМ одржава стални дијалог са посећеном установом, као и органом у чијем је саставу та установа, у циљу отклањања утврђених недостатака који могу довести до појаве тортуре, нељудског или понижавајућег поступања.

У члану 2а Закона одређено је да Заштитник грађана обавља послове НПМ и да у обављању тих послова сарађује са омбудсменима аутономних покрајина и удружењима чијим је статутом предвиђени циљ удруживања унапређење и заштита људских права и слобода, у складу са законом.

У институцији Заштитника грађана формирана је посебна организациона јединица Одељење националног механизма за превенцију тортуре, која обавља стручне послове НПМ.

Заштитник грађана и Покрајински омбудсман АП Војводине су потписали Меморандум о сарадњи у обављању послова НПМ,² којим је предвиђено је да ће Покрајински омбудсман активно учествовати у посетама мониторинг тима НПМ установама у којима су смештена лица лишена слободе, а које се налазе на територији АП Војводине.

На основу спроведеног јавног позива,³ Заштитник грађана је изабрао удружења са којима ће остваривати сарадњу у обављању послова НПМ и то: Комитет правника за људска права, Виктимолошко друштво Србије, Центар за интеграцију младих, Хелсиншки одбор за људска права у Србији, Одбор за људска права Ваљево, Кликактив – Центар за развој социјалних политика и Групу 484.

¹ "Сл. лист СЦГ – Међ. уговори", бр. 16/05 и 2/06 и "Сл. гласник РС – Међ. уговори", бр. 7/11.

² Потписан 12. децембра 2011. год.

³ Објављен на интернет страници Заштитника грађана 02. септембра 2024. год.

1.2. ПОДАЦИ О ПОСЕТИ

1.2.1. ОПШТИ ПОДАЦИ

УСТАНОВА	Окружни затвор у Прокупљу
ВРЕМЕ ПОСЕТЕ	6. март 2025. године
ОСНОВ ПОСЕТЕ	Послови НПМ, у складу са чланом 2а Закона о ратификацији Опционог протокола уз Конвенцију против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака
ВРСТА ПОСЕТЕ	Тематска
ЦИЉ ПОСЕТЕ	Провера постојања појаве тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака
НАЈАВА ПОСЕТЕ	Ненајављена посета
ПОСЕТУ ОБАВИО	Заштитник грађана, у сарадњи са удружењем Одбор за људска права Ваљево
САСТАВ ТИМА	Вођа тима: Марко Анојчић, <i>Заштитник грађана / Одељење НПМ</i> Чланови тима: Младен Миловановић, <i>Одбор за људска права Ваљево</i> Слободан Арсенијевић, <i>Одбор за људска права Ваљево</i>

1.2.2. ТОК ПОСЕТЕ

НПМ је посету Заводу обавио у складу са претходно утврђеном методологијом која је развијена ради остваривања циља посете, односно провере постојања појаве тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака. Методологијом је предвиђено да НПМ разговара са лицима лишеним слободе која су у већем ризику од лошег поступања – лица која се налазе у затвореном одељењу завода и на извршењу дисциплинских и посебних мера за одржавање реда и безбедности у заводу, да оствари увид у евиденције и другу документацију о притужбама чији је предмет тортура или друго лоше поступање, примени мера принуде, повредама лица лишених слободе и другим ванредним догађајима, као и да обави појединачне разговоре са лицима која су учествовала у догађајима који носе ризик од злостављања. Посета је обављена у неколико фаза:

Фаза I: Разговор са руководством

Посета је започета разговором са управником Завода и начелницима заводских служби. Вођа тима је указао на мандат НПМ, представио чланове тима за посету и опште циљеве који се желе постићи, принципе поступања и план посете Заводу. Од руководства су добијене опште информације о стању у Заводу на дан посете.

Фаза II: Обилазак установе

Тим НПМ је обишао спаваонице и друге просторије које користе осуђена лица разврстана у затворено одељење и том приликом обавио разговоре са осуђеницима.

Фаза II: Увид у документацију

У оквиру ове фазе посета је обухватила разговоре са службеницима из различитих заводских служби и увид у документацију која се односи на притужбе, примену мера за одржавање реда и безбедности, ванредне догађаје и повреде лица лишених слободе.

Фаза III: Разговори са лицима лишеним слободе

У оквиру ове фазе предвиђени су индивидуални разговори са појединим лицима за које су чланови тима на основу увида у документацију, која је обављена у Фази II, оценили да је ради прикупљања свих релевантних информација потребно обавити додатне разговоре са њима.

Фаза IV: Завршни разговор са руководством

Посета Заводу окончана је разговором тима НПМ са управником Завода. Тим је указао на основне утиске о посети, пре свега о поштовању права лица лишених слободе и другим најважнијим налазима из посете.

1.2.3. САРАДЊА СА НПМ

Руководство Завода и сва службена лица су остварила сарадњу са тимом НПМ, омогућивши му да обави своју дужност. НПМ су пружене све тражене информације, омогућен приступ просторијама, преглед, увид и фотокопирање тражене документације, као и несметан и ненадзиран разговор са лицима лишеним слободе по избору чланова тима НПМ.

2. УТВРЂЕНО СТАЊЕ И ПРЕПОРУКЕ

2.1. СТАЊЕ НА ДАН ПОСЕТЕ

На дан посете у ОЗ Прокупље се налазило укупно 63 лица лишених слободе, од којих 10 на извршењу мере притвора, 3 прекршајно кажњених и 50 осуђених лица.⁴ Није било лица лишених слободе који су одбијали храну, воду или лечење. Такође, није било ни лица према којима се примењују мере принуде ни посебне мере. Није било ни лица на извршењу дисциплинских мера нити лица издвојених у дисциплинском поступку.

2.2. ТРЕТМАН У ЗАТВОРЕНОМ ОДЕЉЕЊУ

Највећи број осуђених лица разврстан је у затворено одељење завода – њих 27 и они су распоређени у 7 спаваоница које се налазе на 1. и 2. спрату објекта. Материјални услови у спаваоницама су задовољавајући. Довољно су простране, осветљене и проветрене, са довољним бројем лежајева и ормарића за одлагање личних ствари. У њима се налазе и столови са клупама и телевизори. Свака спаваоница има свој тоалет са тушем. Међутим, ако се узме у обзир број лежајева који се налазе у спаваоницама, димензије скоро свих нису у складу са важећим стандардима. Ово се посебно односи на спаваонице у којима је смештено по двоје лица, површине око 9 m² рачунајући и зидом одвојени мокри чвор површине око 1 m², а у њима се налази 4 лежајева. Иако у тренутку посете тима НПМ нису сви лежајеви били попуњени, када би се попунили капацитети, спаваонице не би испуњавале минималне стандарде за лични простор који је законом и стандардима предвиђен за лица лишена слободе. Поред тога, лежајеви који у овом смислу представљају вишак, беспотребно заузимају простор у спаваоницама.

1.

УТВРЂЕНО

У спаваоницама затвореног одељења ОЗ Прокупље, када су сви лежајеви попуњени у спаваоницама, није обезбеђен минимални животни простор по затворенику, а вишак лежајева заузима простор.

РАЗЛОЗИ

Све просторије одређене за затворенике, а нарочито све просторије за спавање, морају да испуњавају све захтеве у здравственом смислу, при чему треба повести рачуна о климатским условима, а пре свега о кубатуре ваздуха, минималној површини, осветљењу, грејању и проветравању.⁵

Услови смештаја затвореника, а нарочито просторије за спавање, морају задовољити захтеве поштовања људског достојанства и, колико год је то могуће, приватности и испуњавати критеријуме за одржавање здравља и хигијене, водећи рачуна о климатским условима, а нарочито о површини пода, запремини ваздуха, осветљењу, грејању и вентилацији.⁶

Минимални стандарди за лични животни простор у затворским установама:

– 6m² за просторију где се смешта једно лице, не рачунајући санитарни чвор

⁴ Додатно, 1 притворено и 1 осуђено лице су у бекству, односно удаљењу, а 1 притвореник је у Специјалној затворској болници у Београду.

⁵ Стандардна минимална правила Уједињених нација за поступање са затвореницима, Анекс уз Резолуцију бр. 70/175 Генералне скупштине УН, усвојену 17. децембра 2015. год. (Манделина правила), прав. 13.

⁶ Препорука Рец (2006) 2 - рев Комитета министара државама чланицама Савета Европе о европским затворским правилима (Европска затворска правила), прав. 18.1.

- 4m² за просторију где се више лица, не рачунајући санитарни чвор
- најмање 2 m ширине, од зида до зида
- најмање 2,5 m висине, од пода до плафона.⁷
- 2 затвореника: барем 10 m² (6 m² + 4 m²) животног простора + санитарни чвор
- 3 затвореника: барем 14 m² (6 m² + 8 m²) животног простора + санитарни чвор
- 4 затвореника: барем 18 m² (6 m² + 12 m²) животног простора + санитарни чвор⁸

Спаваоница мора да буде толико пространа да на сваког осуђеног дође најмање осам кубних метара и четири квадратна метра простора.⁹

ПРЕПОРУКА

ОЗ Прокупље ће утврдити капацитет спаваоница затвореног одељења у складу са стандардима предвиђеном животном простору затвореника и на основу тога избацити из спаваоница вишак лежачева.

Осуђеници разврстани у затворено одељење се налазе у различитом режиму, који се огледа у могућностима за комуникацију са другим осуђеним лицима и кретање. Око половине њих је смештено у две спаваонице у једном ходнику, који је одвојен решетком, њихове спаваонице су откључане и они могу слободно да излазе из њих, да користе ходник и да слободно време проводе у дневном боравку који се налази између спаваоница. Друга половина осуђених разврстаних у затворено одељење је смештено у 5 спаваоница које су закључане док су у њима, у једној борави 5 лица а у осталим по 2 или 3. Они немају контакт са другим осуђеницима, који се не налазе у њиховој спаваоници, с обзиром да обедују у спаваоницама и борава на свежем ваздуху искључиво са осуђеницима из своје спаваонице. Према службеним наводима, значајан део њих је било потребно разместити након ремећења кућног реда које је укључивало сукобе, физичке или вербалне, са другим осуђеницима и примарна намера је било раздвајање лица у сукобу како би свима била обезбеђена сигурност у Заводу и како би се спречила будућа кршења реда. Поједини су недавно примљени на извршење казне, а поједини су навели да им више одговара да буду у мањим спаваоницама и у контакту са једним осуђеником, својим цимером.

НПМ је става да је режим борава за други део осуђених строжији у односу на режим у којем се налази први део осуђених, пре свега због комуникације и кретања који су ограничени на горе описан начин. На овакав режим се додаје и општи недостатак активности за осуђене из затвореног одељења о којем ће бити више речи доле. Боравак на отвореном по правилу траје око 1 сата дневно, што и није изненађујуће с обзиром да је у један простор потребно одвојено изводити осуђене по спаваоницама.

НПМ у својим појединачним и редовним годишњим извештајима годинама уназад указује на потребу да се затвореницима који се налазе у затвореним одељењима омогући, поред довољно расположивих и сврсисходних активности и боравак током дана у заједничким просторијама са осталим затвореницима. Постојање простора за заједнички дневни боравак затвореника јесте услов да они проводе више времена

⁷ Стандарди ЦПТ: Животни простор по затворенику у затворским установама, ЦПТ/Инф (2015) 44

⁸ Стандарди ЦПТ: Животни простор по затворенику у затворским установама, ст. 16.

⁹ Закон о извршењу кривичних санкција ("Сл. гласник РС", бр. 55/14 и 35/19), чл. 79. ст. 1; Правилник о кућном реду казнено-поправних завода и окружних затвора ("Сл. гласник РС", бр. 110/14 и 79/16), чл. 16. ст. 2.

заједно, ван собе у којој су смештени, да срећу друге затворенике и са њима комуницирају. Стога, суштина постојања заједничких просторија није у томе да се обезбеде материјални и технички услови прописани актом о кућном реду, већ социјални контакт и међусобна интеракција затвореника, а што је један од значајних сегмената остваривања принципа заједничког издржавања казне. Због тога НПМ указује да треба настојати да се ово омогући свим осуђеним лицима којима није донета одлука о искључењу из заједничког режима издржавања.

дневни боравак за део осуђених разврстаних у затворено одељење

Према заводској документацији, посебна мера смештај под појачани надзор се не примењује у ОЗ Прокупље. Ипак, НПМ сматра да режим боравка ових осуђених лица практично представља смештај под појачани надзор, али са изостанком формалне процедуре за одређивање ове посебне мере.

Заједничко издржавање казне је опште правило извршења казне затвора.¹⁰ Ипак, поједина лица лишена слободе је из различитих разлога потребно издвојити из заједничког режима. Када су у питању разлози безбедности у установи и сигурности лица лишених слободе, ово се пре свега ради да би се спречило будуће нарушавање реда, сукоби међу затвореницима или самоповређивање. За ово су затворским властима доступне различите мере: мера принуде издвајање; посебне мере смештај у посебно осигурану просторију без опасних ствари, смештај под појачан надзор и усамљење; издвајање у дисциплинском поступку (укључујући овде и смештај у затворени део завода). Друга врста разлога се односи на санкционисање неадекватног понашања у коју сврху се може изрећи дисциплинска мера упућивања у самицу.

Како издвајање из заједничког режима извршења казне не би било арбитрарно и како би се издвојеним затвореницима омогућило да одлуке буду предмет независне ревизије, о томе је потребно доносити образложене, писмене одлуке, против којих је могуће изјавити жалбе.

2.

УТВРЂЕНО

У ОЗ Прокупље осуђеници се искључују из редовног режима издржавања казне, без доношења одговарајуће одлуке о томе.

РАЗЛОЗИ

Следећа питања увек се регулишу законом или прописом надлежног управног тела: сваки вид присилног одвајања од опште заводске популације, попут упућивања у самицу, изолације, сегрегације, јединица за посебан надзор или смештаја с ограничењима, било да је реч о дисциплинској мери или одржавању реда и безбедности, као и увођење начела и поступака којима се уређују примена и ревизија било ког вида присилног одвајања, као и подвргавање таквом режиму или његово укидање.¹¹

¹⁰ Чл. 46. ст. 1. Закона о извршењу кривичних санкција.

¹¹ Манделина правила, прав. 37.д.

Посебне мере за постизање високог степена опште или личне безбедности превазилазе мере наведене у правилу 51. и 52. и представљају мере које се изричу затвореницима који представљају посебну претњу општој или личној сигурности.

Такве мере примењују се само у изузетним околностима и само онолико дуго колико општу или личну сигурност није могуће одржавати мање рестриктивним средствима.

Те мере могу укључивати одвајање затвореника од осталих затвореника. Овакав поступак мора бити у складу са условима описаним у овом правилу, и, додатно, у правилу 53А.

Врста ових мера, њихово трајање и основ за њихову примену, као и поступци којих се треба придржавати при увођењу и спровођењу тих мера, утврђују се домаћим законодавством.

Примену таквих мера мора да одобри надлежни орган у сваком појединачном случају и за одређени временски период, а затворенику се доставља примерак писане одлуке са информацијама о начину улагања приговора на изречену меру.

Свака одлука о продужењу одобреног трајања те мере подлеже поновном одобрењу надлежног органа, а примерак писане одлуке се доставља затворенику, са информацијама о начину улагања приговора на изречену меру.

Ове мере се примењују појединачно, а не на групе затвореника.

Мере које се примењују биће засноване искључиво на тренутном ризику који затвореник представља, морају бити пропорционалне том ризику, и њима се не смеју наметати већа ограничења од оних која су неопходна да би се тај ризик сузбио.

Сваки затвореник над којим се такве мере примењују има право на улагање приговора под условима утврђеним у правилу 70.¹²

Уз формалне дисциплинске поступке, често постоје и други поступци, на основу којих затвореник може бити присилно раздвојен од других затвореника из дисциплинских/безбедносних разлога (тј. у интересу «одржавања реда» унутар неке установе). И ови поступци такође морају бити праћени делотворним гаранцијама. Затвореник мора бити информисан о разлозима због којих су против њега преузете такве мере, осим уколико захтеви безбедности не налажу супротно, мора му се пружити могућност да изложи своја гледишта о тој ствари, те да буде у прилици да се жали на те мере одговарајућим властима.¹³

Затвореници не смеју никако да буду подвргнути посебном безбедносном режиму дуже него што захтева опасност коју они представљају. Због тога је неопходно да се одлука о распоређивању затвореника често преиспитује. Преиспитивање одлуке треба увек да се заснива на редовном оцењивању затвореника од стране особља које је за то задужено. Осим тога, затвореници треба, колико год је могуће да буду потпуно информисани о разлозима њиховог распоређивања и, по потреби, обнављања мере; то ће, између осталог, омогућити затвореницима да искористе правне путеве за оспоравање таквих мера.¹⁴

У циљу одржавања реда и безбедности у заводу, према осуђеном се могу применити само оне мере за одржавање реда и безбедности које су утврђене овим законом и прописима донетим на основу овог закона и само у мери у којој је то неопходно.

Мере за одржавање реда и безбедности су мере принуде и посебне мере.¹⁵

Мере принуде према осуђеном се могу применити само када је неопходно да се спречи 1) бекство осуђеног; 2) физички напад на друго лице; 3) наношење повреде другом лицу; 4)

¹² Европска затворска правила, прав. 53.

¹³ Стандарди ЦПТ: Издржавање затворске казне, ЦПТ/Инф (92) 3, пар. 55.

¹⁴ Стандарди ЦПТ: Нови стандарди ЦПТ у погледу издржавања казне затвора, ЦПТ/Инф (2001) 16, пар. 32.

¹⁵ Закон о извршењу кривичних санкција, чл. 141. ст. 2. и 4; Правилник о мерама за одржавање реда и безбедности у заводима за извршење кривичних санкција ("Сл. гласник РС", бр. 105/14), чл. 4. и чл. 5. ст. 1.

самоповређивање; 5) проузроковање знатне материјалне штете; 6) активан и пасиван отпор осуђеног.¹⁶

Према осуђеном за кога постоји опасност од бекства, насилничког понашања, самоповређивања или угрожавања реда и безбедности друге врсте, који се на други начин не могу отклонити, изузетно се могу наредити посебне мере.

Примену посебне мере одређује управник завода или лице које он овласти на писани и образложени предлог руководиоца организационе јединице завода.¹⁷

Од момента сазнања за учињени тежи дисциплински преступ и током дисциплинског поступка, управник завода или лице које он овласти може одлучити да се осуђени издвоји из безбедносних разлога од осталих осуђеника, до 48 часова. Време издвајања се урачунава у дисциплинску меру упућивања у самицу.

Осуђено лице са третманом отвореног или полуотвореног одељења против кога је покренут дисциплински поступак за тежи дисциплински преступ може се сместити у затворени део завода до окончања дисциплинског поступка.¹⁸

ПРЕПОРУКА

У ОЗ Прокупље искључивање осуђеника из редовног режима издржавања казне ће се обављати на основу одговарајуће одлуке донете у предвиђеној законској процедури.

На пословима реализатора третмана раде два службеника са одговарајућом стручном спремом и додатним знањима који их чине квалификованим за овај специфичан посао. Раде по сменама у једној канцеларији, која се налази у приземљу објекта и у њу се улази са шеталишта. Поред витрина, два радна стола и столица у канцеларији се налазе и две столице намењене осуђеним лицима приликом обављања разговора. Дистанца између службеника третмана и осуђеног лица приликом разговора је стандардна за службене просторије у којима представници државних органа обављају комуникацију са странкама. За индивидуални рад, а нарочито успостављање поверења које је кључно за овај облик рада, било би пожељно направити другачији распоред седења реализатора третмана и лица лишеног слободе. Спаваонице осуђених разврстаних у затворено одељење се налазе у истом објекту, са другим улазом који је у напоредној близини и кретање осуђених лица је потпуно контролисано од стране припадника Службе за обезбеђење. Разговори осуђених са службеницима третмана се одвијају најчешће на захтев осуђених који се ујутру пријављују дежурном раднику Службе за обезбеђење. У зависности од других обавеза службеник обезбеђења доводи осуђеног на разговор код реализатора третмана и по завршеном разговору га враћа у спаваоницу.

Оваква организација не омогућава слободан приступ службеницима третмана и није нимало охрабрујућа за осуђене који би желели да се пожале, на пример, на разврставање или односе између осуђених који су смештени у истој спаваоници или евентуално на друге проблеме које имају током издржавања казне. Завод би требало да појача своје напоре ради одговарајућег третманског рада и обезбеди услове за успостављање проактивног односа службеника третмана у индивидуалном раду са

¹⁶ Закон о извршењу кривичних санкција, чл. 142. ст. 1; Правилник о мерама за одржавање реда и безбедности у заводима за извршење кривичних санкција чл. 6. ст. 1.

¹⁷ Закон о извршењу кривичних санкција, чл. 149. ст. 1. и 3; Правилник о мерама за одржавање реда и безбедности у заводима за извршење кривичних санкција чл. 30. ст. 1.

¹⁸ Закон о извршењу кривичних санкција, чл. 169. ст. 1. и 2; исто: Правилник о дисциплинском поступку према осуђеним лицима ("Сл. гласник РС", бр. 79/14), чл. 40.

осуђеним лицима, у циљу позитивног утицаја на личност осуђеног и испуњења индивидуалног програма поступања. Службеници третмана би требало да буду лако и често доступни осуђенима, да их обилазе и без њиховог посебног захтева, да се интересују за понашање и потребе осуђених и да бележе сваку активност и сваки разговор са осуђеним лицем.

Третмански рад би требало да се одвија како кроз индивидуалне разговоре са осуђенима, тако и кроз организацију групног рада. Групни рад уз коришћење техника Когнитивно бихејвиоралног приступа се реализује захваљујући обуци коју су прошли реализатори третмана. Наглашено позитиван став осуђених који су учествовали у овом облику рада истицан је током разговора које је тим НПМ обавио. Поред чињенице да су се пријатно осећали у групи осуђени су истicali нова сазнања, знатно бољи увид у своје проблеме и ново конструктивно решавање проблема у свом животу. **НПМ похваљује спровођење групног третманског рада у ОЗ Прокупље.**

На основу тога се намеће закључак да овакве и сличне облике рада треба што више користити у настојању да се покрене промена ставова, система вредности и понашања и да се осуђени припреме за реинтеграцију у друштво после издржане казне. У том смислу треба унапредити третман и у оквиру индивидуализованих програма поступања, поред радних активности, образовања и рекреације, радити и на развијању вештина комуникације и решавању неразрешених емоционалних конфликта који спречавају осуђенике да успешно иду кроз живот. Активности треба усмерити на смањивање утицаја затворских депривација, али и на психолошко и емоционално оснаживање осуђених. Осуђени истичу да њихов радни статус, оријентација и евентуална жеља за стицањем нових знања и вештина које су повезане са радом није тема о којој се разговара са особљем. Ако изузмемо осуђене који су обухваћени групним радом, најчешће теме су везане за дужину казне, напредовање у третману, факторе који утичу на пролонгирање њиховог статуса у затвореном третману и слично. Позната је карактеристика ове популације да су фокусирани на своје краткорочне потребе и актуелне проблеме који произилазе из услова живота у затвору односно настојање да акутне проблеме реше или евентуално ублаже. То се видело и приликом овог обилазак и непосредних разговора са осуђенима. У том смислу је обавеза службеника да у индивидуалном раду односно разговорима покрећу и шире теме које се односе на живот после издржане казне, развој просоцијалних вештина комуникације и интеграцију у друштво. Чињеница да нема радног ангажовања не спречава службенике третмана да раде на професионалном информисању и професионалном саветовању у склопу припреме за отпуст из установе после издржане казне. Сврха свих ових активности је реинтеграција у друштво.

3.

УТВРЂЕНО

У ОЗ Прокупље постоје недостаци у индивидуалном третманском раду са осуђеним лицима разврстаним у затворено одељење.

РАЗЛОЗИ

Сврха казне затвора или сличних мера којима се лице лишава слободе је пре свега заштита друштва од криминала и смањење рецидивизма. Та сврха може да се оствари само ако се период проведен у затвору искористи да се у мери у којој је то могуће обезбеди реинтеграција

таквих лица у друштво по њиховом ослобађању како би могла да живе у складу са законом и да се самостално издржавају.

...

Поступање са лицима осуђеним на казну затвора или сличну меру лишења слободе има за циљ, у мери у којој дужина казне то допушта, да створи код њих вољу и способност које ће им омогућити, кад буду пуштени на слободу, да живе у складу са законом и да се сами издржавају. Поступање мора да буде такво да јача њихово самопоштовање и развија њихово осећање одговорности.

У ту сврху користе се сва одговарајућа средства, укључујући и религијске услуге у земљама у којима је то могуће, образовање, стручно усмеравање и оспособљавање, социјални рад, саветовање у вези са запошљавањем, физички развој и јачање моралног карактера, у складу с индивидуалним потребама сваког затвореника, имајући у виду његову друштвену и криминалну прошлост, његове физичке и интелектуалне способности и могућности, његов темперамент, дужину казне затвора и његове изгледе по ослобађању.¹⁹

Сви затвори треба да буде уређени тако да особама лишеним слободе омогућавају реинтеграцију у друштвену заједницу.²⁰

Служба за третман процењује индивидуалне потребе, капацитете за промену и степен ризика осуђеног за понављање кривичног дела, утврђује и спроводи индивидуализовани програм поступања и примењује методе и поступке у циљу остваривања индивидуалне превенције.

Служба за третман утврђује програм поступања према осуђеном, усклађује рад осталих служби и других учесника у спровођењу програма и обавља друге послове одређене овим законом.

...

Сврха извршења казне затвора је да осуђени током извршења казне, применом одговарајућих програма поступања, усвоји друштвено прихватљиве вредности у циљу лакшег укључивања у услове живота после извршења казне како убудуће не би чинио кривична дела.²¹

Третман према осуђеном обухвата примену свих предвиђених активности - планираних метода, техника и поступака, предузетих са циљем да осуђени усвоји друштвено прихватљив систем вредности и овлада вештинама за успешно укључивање у заједницу како убудуће не би чинио кривична дела.

Третман се спроводи кроз програм поступања, разврставање, накнадно разврставање и припрему за отпуст.²²

ПРЕПОРУКА

ОЗ Прокупље унапредиће индивидуални третмански рад са осуђеним лицима разврстаним у затворено одељење, тако што ће службеници третмана бити чешће непосредно присутни, како би обављали планске активности и тематске разговоре са осуђенима у вези са постављеним индивидуалним циљевима ради крајње оцене успешности реализације постављеног индивидуалног циља, односно предузимали активности усмерене ка остваривању индивидуалног програма поступања према осуђеном, без обзира да ли је осуђени поднео молбу за разговор или не.

¹⁹ Манделина правила, прав. 4.1, 91. и 92.1.

²⁰ Европска затворска правила, прав. 6.

²¹ Закон о извршењу кривичних санкција, чл. 20. и 43.

²² Правилник о третману, програму поступања, разврставању и накнадном разврставању осуђених лица ("Сл. гласник РС", бр. 66/15), чл. 6.

Рад осуђених у затвореном одељењу ове установе није организован због тога што не постоје услови за такав облик активности. Ту се пре свега мисли на услове смештаја, величину установе и распоред просторија. Радно ангажовање због тога није ни предвиђено за осуђене из затвореног одељења.

Обезбеђивање радног ангажовања затвореницима је важно и користи како затвореницима тако и затворском особљу. Држање у ћелији током дужег временског периода може бити веома штетно по физичко и ментално здравље. Досада и неактивност такође могу повећати тензије у затвору и вероватноћу да затвореници буду узнемирени, те режим рада и друге конструктивне активности затвореника могу помоћи у смањењу тензија и допринети несметаном раду установе. Такође, накнада за рад омогућава затвореницима да подмире неке своје потребе током боравка у затвору.

Рад као метод у функцији третмана и ресоцијализације има значајног удела пре свега у стицању радних навика, нових способности и искустава, као и у оспособљавању да се након изласка из затвора живи на законит начин. Рад током извршења затворске казне позитивно утиче на ресоцијализацију преступника јер, поред стицања материјалних средстава, доприноси и самоспознаји појединца. Поред тога, њиме се изграђују социјални односи и стичу знања и способности. Стално запослење препознато је као један од најважнијих фактора за спречавање поновног чињења кривичних дела, јер повећава осећај личне вредности и помаже бившим затвореницима да издржавају себе и своје породице. Међутим, бивши затвореници се често суочавају са препрекама у проналажењу посла, посебно ако раније нису имали редован посао или нису имали прилике развити стручне вештине које су тражене на тржишту рада. Затворски рад би их стога требао припремити за радно ангажовање на слободи, пружајући им потребне вештине, радно искуство и самопоштовање, како би им се повећале шансе за проналажење запослења након пуштања на слободу.

Обезбеђивање свакодневног радног ангажовања у затворима је изазовно, с обзиром на организационе и кадровске могућности. У пракси, време које затвореници могу провести на послу често је диктирано сменама особља и затворским рутинама, а мере безбедности могу додатно ограничити могућности за рад. Уобичајено је да се доступност и врста посла разликују у зависности од врсте безбедносног режима, при чему затвореници у нижим безбедносним класификацијама (нпр. отворена одељења) имају више могућности за радно ангажовање, укључујући и ван завода. Иако из безбедносних разлога могу постојати разумљива ограничења у радном ангажовању, сврсисходан рад је посебно важан за затворенике са високим степеном безбедности, с обзиром на негативан утицај строжег режима којем су изложени.

4.

УТВРЂЕНО

У ОЗ Прокупље осуђена лица разврстана у затворено одељење нису радно ангажована.

РАЗЛОЗИ

Сврха казне затвора или сличних мера којима се лице лишава слободе је пре свега заштита друштва од криминала и смањење рецидивизма. Та сврха може да се оствари само ако се период проведен у затвору искористи да се у мери у којој је то могуће обезбеди реинтеграција

таквих лица у друштво по њиховом ослобађању како би могла да живе у складу са законом и да се самостално издржавају.

У ту сврху, управе казних завода и друга надлежна тела треба да понуде образовање, стручно оспособљавање и посао, као и друге видове примерене и доступне помоћи, укључујући и оне допунске, моралне, духовне, социјалне, здравствене и спортске природе. Сви такви програми, активности и услуге треба да се реализују у складу с потребама индивидуалног приступа затвореницима.

...

Осуђеним затвореницима се омогућава да раде и/или активно учествују у својој рехабилитацији, под условом да лекар или други квалификовани здравствени радник утврди њихову физичку и психичку способност за то.

Затвореницима се омогућава довољно корисног радног ангажовања како би били активно уписани током нормалног радног дана.²³

Створиће се услови који ће омогућити затвореницима да се запосле на смислен начин уз плату која ће им олакшати реинтеграцију на тржиште рада у земљи и омогућити им да доприносе властитој финансијској подршци и помоћи својим породицама.²⁴

Затворска управа ће настојати да затвореницима обезбеди довољно корисног посла.

Систематски програм рада увек тежи испуњавању сврхе и циљева режима за затворенике.²⁵

Задовољавајући програм активности (рада, образовања, спорта, итд.) од кључне је важности за добробит затвореника. Ово важи за све установе, било да се ради о осуђеним затвореницима или о онима који тек чекају суђење. ЦПТ је уочио да су активности у многим истражним затворима изразито ограничене. Организација активности у таквим установама – у којима постоји релативно брз проток притвореника – није једноставан задатак. Јасно је да се ту уопште не може говорити о индивидуализованим програмима третмана на начин на који се то може очекивати од неке установе за осуђене затворенике. Међутим, затвореници не могу једноставно бити остављени да недељама, можда чак и месецима, чаме затворени у својим ћелијама, без обзира како добри били материјални услови унутар самих ћелија. ЦПТ сматра да би требало тежити да се осигура да затвореници у истражним затворима буду у могућности да проведу разуман део дана (8 сати или више) изван својих ћелија, укључени у сврсисходне активности разноликог карактера. Наравно, режими у установама за осуђене затворенике би требало да буду још повољнији.²⁶

Постојање задовољавајућег програма активности такође је веома важно, чак важније у одељењу високе безбедности него у обичном. То може умногоме да допринесе да се неутралишу штетне последице на личност затвореника услед живота у затвореном одељењу. Активности би требало да буду што различитије (едукација, спорт, активности по вокацији итд.). Кад су у питању, нарочито, радне активности, јасно је да разлози безбедности могу да искључе многе облике рада који су уобичајени у нормалним одељењима. Ипак, то не значи да се затвореницима омогућују само нестимулативне активности.²⁷

Рад осуђеног је саставни део програма поступања.

Сврха рада је да осуђени стекне, одржи и повећа своје радне способности, радне навике и стручно знање како би му се омогућили услови за успешну реинтеграцију.

У оквиру извршења програма поступања, осуђени је обавезан да извршава радне задатке и обавезе.²⁸

²³ Манделина правила, прав. 4. и 96.

²⁴ Основни принципи Уједињених нација за поступање са затвореницима, Резолуција Генералне скупштине УН бр. 45/111 од 14. децембра 1990. год, принц. 8.

²⁵ Европска затворска правила, прав. 26.2. и 105.1.

²⁶ Стандарди ЦПТ: Издржавање затворске казне, пар. 47.

²⁷ Стандарди ЦПТ: Нови стандарди ЦПТ у погледу издржавања казне затвора, пар. 32.

²⁸ Закон о извршењу кривичних санкција, чл. 98.

ПРЕПОРУКА

ОЗ Прокупље ће обезбедити услове за радно ангажовање осуђених лица разврстаних у затворено одељење.

Када осуђени нису радно ангажовани, боравак на свежем ваздуху још је важнији за смањивање тензија и њихово физичко и ментално здравље. Готово сва осуђена лица су изјавила да боравак на свежем ваздуху траје сат времена дневно, од чега већи део времена протекне у реду за коришћење телефонске говорнице. Како истичу, само једна телефонска говорница је у функцији, а друга је покварена дуже од месец дана. Поједини су истакли и да им је тих сат времена на свежем ваздуху довољно јер им ионако нису доступне било какве активности. Ако се има у виду дужина боравка на свежем ваздуху и одсуство радног ангажовања, онда је јасно да осуђеници који немају дневни боравак проводе више од 22 сата затворени у својим спаваоницама.

Могућност боравка на свежем ваздуху је важно за ментално и физичко здравље затвореника, с обзиром на то да многи од њих већину свог времена проводе у затвореном простору са ограниченим приступом природном светлу и свежем ваздуху. Боравак на отвореном би требало да им пружи прилику за вежбање, опуштање, као и приступ свежем ваздуху и сунчевој светлости. Током времена које проведу напољу такође могу остварити међусобну интеракцију.

У пракси, ниво приступа простору на отвореном може се значајно разликовати између различитих категорија затвореника и оних смештених у различитим павиљонима затвора. До овога понекад долази и због различите доступности одговарајућих простора у различитим деловима затвора (нпр. одређена крила могу имати мања дворишта или уопште немати двориште). Разлике се такође могу оправдати из дисциплинских или безбедносних разлога. Међутим, имајући у виду значај који има за здравље затвореника, Завод би морао да предузме мере како би свим затвореницима обезбедио довољно времена на отвореном.

5.**УТВРЂЕНО**

У ОЗ Прокупље осуђеним лицима разврстаним у затворено одељење није омогућено довољно времена за боравак на свежем ваздуху.

РАЗЛОЗИ

Сваки затвореник који не ради на свежем ваздуху, ако то време дозвољава, мора да има најмање један сат дневно за одговарајуће телесне вежбе на свежем ваздуху.²⁹

Сваком затворенику ће се омогућити најмање сат времена дневно физичке активности на свежем ваздуху, ако то временске прилике дозвољавају.³⁰

Посебно треба поменути физичку рекреацију на отвореном. Обавеза да затвореницима свакодневно буде дозвољен један сат боравка на отвореном је широко прихваћена као основна гаранција (по могућности, то би требало да буде делом ширег програма активности). ЦПТ жели истаћи да сви затвореници без изузетка (укључујући оне који су кажњени конфинацијом у ћелији) морају имати могућност да свакодневно вежбају на отвореном. Такође се сматра да

²⁹ Манделина правима, прав. 23.1.

³⁰ Европска затворска правила, прав. 27.1.

објекти за вежбе на отвореном морају бити релативно пространи и, кад год је то могуће, да нуде склониште од неповољних временских прилика.³¹

Осуђени има право да изван затворених просторија на свежем ваздуху, у слободно време, проведе најмање два часа дневно.³²

ПРЕПОРУКА

ОЗ Прокупље ће осуђеним лицима разврстаним у затворено одељење омогућити да изван затворених просторија, на свежем ваздуху проведу најмање два часа дневно.

Питање организовања и коришћења слободног времена у установама за извршење кривичних санкција је значајан фактор третмана. Пуно је разлога због којих је испуњавање слободног времена адекватним садржајима од велике важности. Основни произлази из чињенице да оно доприноси остваривању процеса ресоцијализације, пре свега да омогућава развијање способности и позитивних навика код затвореника, смањује њихове тензије и фрустрације и освежава њихов живот унутар затворских зидина. Испуњавање слободног времена адекватним садржајем доприноси и смањењу нереди, агресивности, нездраве атмосфере и одржавању дисциплине у заводу.

Образовни програми нису планирани за осуђенике из затвореног одељења. Разлог за то се може тражити у недовољно дугим казнама, у ОЗ Прокупље се по правилу налазе осуђени до једне године казне затвора, односно преосталог дела казне после урачунатог притвора. Установа би могла испитати могућност организовања курсева или других сличних облика рада примерених интересовањима, структури осуђених и условима у којима би се такве активности могле организовати. У том смислу може се размишљати о доступним неформалним облицима образовања, кратким курсевима, различитим предавањима и сличним облицима рада нарочито за млађе затворенике. На пример, у ходнику у делу где се налази полица за обрасце различитих поднесака, на видном месту је истакнут оглас за фестивал осуђеничког литерарног стваралаштва на који осуђеници могу послати своје радове и конкурисати за награду на том конкурс. Препознавање оних са афинитетом за писање и стварање материјалних и других услова за ову активност, покренуло би креативност као снагу која је важна за сваког појединца, а нарочито за оног који се налази у неком проблему.

Спортске активности осуђених не реализују се и нису планиране због скучености простора, који се своди само на једно шеталиште које није покривено. Осуђени наводе да нису добијали лопту како би током шетње могли да играју кошарку, с обзиром да се на шеталишту налази један кош. Може се размотрити коришћење тегова или евентуално постављање столова за стони тенис.

6.

УТВРЂЕНО

У ОЗ Прокупље осуђена лица разврстана у затворено одељење немају могућност укључивања у сврсисходне активности у слободно време.

³¹ Стандарди ЦПТ: Издржавање затворске казне, пар. 47.

³² Закон о извршењу кривичних санкција, чл. 80. ст. 1.

РАЗЛОЗИ

Сврха казне затвора или сличних мера којима се лице лишава слободe је пре свега заштита друштва од криминала и смањење рецидивизма. Та сврха може да се оствари само ако се период проведен у затвору искористи да се у мери у којој је то могуће обезбеди реинтеграција таквих лица у друштво по њиховом ослобађању како би могла да живи у складу са законом и да се самостално издржавају.

У ту сврху, управе казних завода и друга надлежна тела треба да понуде образовање, стручно оспособљавање и посао, као и друге видове примерене и доступне помоћи, укључујући и оне допунске, моралне, духовне, социјалне, здравствене и спортске природе. Сви такви програми, активности и услуге треба да се реализују у складу с потребама индивидуалног приступа затвореницима.

...

Мора да се обезбеди даље образовање свих затвореника који су у стању то да искористе, што обухвата и верску наставу у земљама где је то могуће. Образовање неписмених и млађих затвореника обавезно је, те управа завода треба да му посвети посебну пажњу.

У границама могућности, образовање затвореника мора да буде интегрисано у државни образовни систем како би без проблема могли да наставе своје образовање по пуштању на слободу.

Рекреативне и културне активности организују се у свим заводима ради психичког и физичког здравља затвореника.³³

Сви затвореници имају право да учествују у културним активностима и образовању у циљу пуног развоја људске личности.³⁴

Затворски режим мора предвидети избалансиран програм активности за све затворенике.

Тим режимом се свим затвореницима омогућава да дневно ван својих ћелија проведу онолико времена колико је неопходно за остваривање одговарајућег степена људске и друштвене интеракције.

Тим режимом ће се такође задовољити и социјалне потребе затвореника у циљу њихове добробити.

Одговарајуће активности чији је циљ развијање физичке спремности и стварање услова за бављење одговарајућим физичким активностима и рекреацијом, чине саставни део затворског режима.

Затворска управа омогућава такве активности на тај начин што обезбеђује адекватан простор и опрему.

Затворска управа ће, на одговарајући начин, организовати посебан вид активности за оне затворенике којима је такав вид активности потребан.

Затвореницима ће бити омогућено да се у слободно време рекреирају, баве спортом, учествују у различитим играма и културним активностима, баве хобијима и другим активностима, и затвореницима се, у мери у којој је то могуће, дозвољава да те активности сами организују. Затвореницима се дозвољава да се међусобно друже током спровођења физичких активности и учешћа у рекреативним активностима.

Сваки затвор ће настојати да свим затвореницима омогући учешће у што свеобухватнијим образовним програмима који одговарају њиховим потребама и жељама.

Предност имају затвореници који су неписмени и они који немају основно или стручно образовање.

Посебна пажња се посвећује образовању млађих затвореника и затвореника са посебним потребама.

³³ Манделина правила, прав. 4, 104. и 105.

³⁴ Основни принципи Уједињених нација за поступање са затвореницима, принц. 6.

Систематски програм образовања, укључујући стицање вештина у циљу унапређења свеукупног нивоа образовања и припремања за вођење одговорног живота без криминала, кључни је део режима за затворенике.

Све затворенике треба подстаћи да учествују у образовним програмима и програмима обуке. Програми образовања за затворенике биће прилагођени предвиђеној дужини њиховог боравка у затвору.³⁵

Задовољавајући програм активности (рада, образовања, спорта, итд.) од кључне је важности за добробит затвореника. Ово важи за све установе, било да се ради о осуђеним затвореницима или о онима који тек чекају суђење. ЦПТ је уочио да су активности у многим истражним затворима изразито ограничене. Организација активности у таквим установама – у којима постоји релативно брз проток притвореника – није једноставан задатак. Јасно је да се ту уопште не може говорити о индивидуализованим програмима третмана на начин на који се то може очекивати од неке установе за осуђене затворенике. Међутим, затвореници не могу једноставно бити остављени да недељама, можда чак и месецима, чаме затворени у својим ћелијама, без обзира како добри били материјални услови унутар самих ћелија. ЦПТ сматра да би требало тежити да се осигура да затвореници у истражним затворима буду у могућности да проведу разуман део дана (8 сати или више) изван својих ћелија, укључени у сврсисходне активности разноликог карактера. Наравно, режими у установама за осуђене затворенике би требало да буду још повољнији.³⁶

Постојање задовољавајућег програма активности такође је веома важно, чак важније у одељењу високе безбедности него у обичном. То може умногоме да допринесе да се неутралишу штетне последице на личност затвореника услед живота у затвореном одељењу. Активности би требало да буду што различитије (едукација, спорт, активности по вокацији итд.). Кад су у питању, нарочито, радне активности, јасно је да разлози безбедности могу да искључе многе облике рада који су уобичајени у нормалним одељењима. Ипак, то не значи да се затвореницима омогућују само нестимулативне активности.³⁷

Осуђени, коме године и телесне способности то дозвољавају, има право у слободно време на организовану физичку активност, укључујући и право да заједно са другим осуђеницима користи спортске терене и опрему.

Осуђени има право на основно и средње образовање, које се сходно прописима који уређују образовање организује у заводу.

Завод организује и друге видове образовања осуђених.³⁸

ПРЕПОРУКА

ОЗ Прокупље ће осуђеним лицима разврстаним у затворено одељење омогућити да се у слободно време укључе у сврсисходне активности, као што су спортске и културне активности, секције и курсеви.

Како је посета НПМ обављена током Рамазанског поста, поједина осуђена лица муслиманске вероисповести су истакла да им није могуће да посте, односно да време поделе obroка није усклађено са постом. С обзиром да за ово питање није било целисходно чекати на сачињавање и достављање извештаја о посети са препорукама, оно је усмено пренето руководству установе и НПМ је добио уверавања да ће наведено бити ургентно решено реорганизацијом поделе obroка.

³⁵ Европска затворска правила, прав. 25.1. – 25.3; 27.3. – 28.3; 106.1. – 106.3.

³⁶ Стандарди ЦПТ: Издржавање затворске казне, пар. 47.

³⁷ Стандарди ЦПТ: Нови стандарди ЦПТ у погледу издржавања казне затвора, пар. 32.

³⁸ Закон о извршењу кривичних санкција, чл. 80. ст. 2. и чл. 122.

НПМ би желео да од ОЗ Прокупље добије информацију да ли је лицима која то желе омогућено да посте током месеца Рамазана.

2.3. ВАНРЕДНИ ДОГАЂАЈИ

НПМ је уочио да надлежне службе ОЗ Прокупље изузетно уредно воде документацију која се односи на поступање према лицима лишеним слободе, због чега похваљује Завод. НПМ сматра да уредно вођење евиденција доприноси добром управљању институцијом, представља једну од гаранција заштите основних права лица лишених слободе и помаже у оптимизацији управљања подацима у циљу индивидуализације третмана.

Сукоби између осуђених лица, самоповређивања и покушаји суицида, тзв. штрајкови глађу, односно одбијање конзумирања хране која се припрема у затворској кухињи, и слично су догађаји који могу да укажу на општу климу у установи и евентуалне слабости у режиму дана или поступању службеника. Подаци које је НПМ добио од осуђених, запослених и увидом у евиденције које се воде не указују на односе, поступање и укупну климу у установи која би била угрожавајућа за осуђена лица.

Током 2024. године је било евидентирано 6 међусобних сукоба лица лишених слободе у којима је учествовало укупно 11 лица. Ови сукоби су често прошли без повреда или других озбиљнијих последица. У ОЗ Прокупље је у протеклом периоду премештено више осуђеника из Казнено-поправног завода у Нишу због преоптерећености смештајних капацитета у том Заводу, што је у једном тренутку довело до сукоба. У 2025. години није било међу осуђеничког насиља.

Једно осуђено лице је тиму НПМ истакло да га је у новембру 2024. године цимер принудио на сексуални однос, те су, након што је то пријавио запосленима у Заводу, одмах раздвојени у различите спаваонице и више се не виђају. У време посете ова два лица су и даље била у различитим спаваоницама и боравак на свежем ваздуху им је организован у различито време током дана, тако да не могу да се сретну ни том приликом. Провером документације о овом догађају утврђено је да је о свему обавештено јавно тужилаштво и да је полиција долазила у Завод ради прикупљања доказа. Наводна жртва је одмах одведена на лекарски преглед у локалну здравствену установу. Догађај се одиграо током боравака ове двојице осуђеника у пријемном одељењу ради испитивања личности и утврђивања програма поступања, где су у том тренутку провели око две недеље, а према доступној документацији није било околности које би указивале на ризик од овакве врсте насиља.

Поред тога, током 2024. године су евидентирани 3 случаја одбијања хране, један случај је трајао 1 дан а у друга два случаја се ради о одбијању хране истог осуђеника, који је био незадовољан радом заводских служби. Ови штрајкови глађу су трајали 10 и 15 дана, за које време је лице свакодневно прегледано и није забележен значајнији губитак телесне тежине. Заводски службеници немају увид у то да ли осуђени који одбијају храну спремљену у затворској кухињи током тог периода конзумирају храну из својих пакета или пакета других осуђених са којима су заједно у спаваоници. У 2025. години није било тзв. штрајкова глађу.

Мере принуде, осим везивања приликом спровода, нису примењиване у ОЗ Прокупље уназад неколико година. Међусобни сукоби лица лишених слободе су престајали на

усмену интервенцију службеника обезбеђења, а у неколико случајева мањих инцидената Служби за обезбеђење је то накнадно пријављено.

Такође, не примењују се ни мере изолације, било као посебне, дисциплинске или мере принуде. Према службеним наводима, пре више година су последњи пут извршавали дисциплинску меру упућивање у самицу током целог дана и ноћи, али су након неколико ситуација у којима је лекар наводио да дисциплински кажњено лице није здравствено способно за извршење упућивања у самицу престали да изричу ову меру, већ се осуђена лица по правилу дисциплински кажњавају забраном примања пакета или располагања новцем, укључујући и за ситуације међусобног насиља.

Документација о ванредним догађајима садржи извештаје који се подносе начелнику Службе и управнику, обавештења оперативном центру Управе, који се достављају ажурно, писмене изјаве лица лишених слободе, службене белешке службеника обезбеђења, извештаје о повредама и друго. Предметни догађаји су у службеним извештајима и белешкама детаљно описани. У свим случајевима међусобног насиља лица лишених слободе обавештавани су полиција и јавно тужилаштво.

2.4. ПОВРЕДЕ

У ОЗ Прокупље нема запосленог лекара, што је карактеристика већине сличних завода у земљи. Овај већ дуго присутан проблем захтева системско решење и сасвим нови приступ у организацији здравственог третмана и лечења осуђених лица, који би требало да изнађу Министарство здравља и Министарство правде. Решењем о допунском раду су ангажоване су две докторке. Једна је лекар опште праксе, која је готово увек доступна нарочито због ново примљених лица, а друга је психијатар која је ангажована два пута месечно. Поред лекара стално су запослена два медицинска техничара/сестре и једна која је привремено упућена у ову установу.

Амбуланта за здравствену негу и лечење осуђених лица смештена је непосредно поред дежурне службе, што здравственим радницима даје одређену дозу сигурности у обављању овог деликатног посла. Радници службе обезбеђења не присуствују прегледу у смислу да се не налазе у просторијама амбулантае у време обављања прегледа од стране здравствених радника. У разговору са осуђеним лицима није било никаквих примедби на прегледе и лечење од стране здравствених радника, као ни на утицај службеника обезбеђења.

Документација о повредама садржи извештај лекара о повредама, фотографије, шему (облик тела) са назначеним местима повреда, пристанак на лечење са потписом, изјаву повређеног, специјалистички извештај и другу неопходну документацију. Извештаји садрже наводе повређеног лица о начину на који су повреде настале, а лекар у извештаје уноси и своје мишљење о повезаности ових навода и констатованих повреда. У једном извештају лекара о повредама које су настале након међу осуђеничког насиља није било детаљнијих навода лица о томе како су повреде настале, већ је само констатовано да је повређено лице изјавило да је "повреде задобио у тучи у соби". **НПМ на овом месту указује на важност потпуног и детаљног прикупљања и бележења навода лица о настанку повреда, јер само такви подаци омогућавају лекару да формира своје мишљење о повезаности навода лица о начину настанка повреда и констатованих повреда, као и ефективну истрагу евентуалних случајева злостављања и утврђивање одговорности учинилаца.**

Поред лекарског извештаја, све повреде се уписују у посебне књиге – евиденције, које се воде одвојено у зависности од тога како су настале повреде: Протокол задесних повреда, Протокол самоповређивања, Протокол повреда по пријему, Протокол мера принуде, Евиденција повреда на раду, Евиденција повреда нанетих од стране других лица, Евиденција повреда нанетих од стране службених лица, Евиденција и мере о повредама.

Поведа које су проузроковане самоповређивањем у 2025. години нема, а током 2024. године регистроване су две такве повреде. Када су у питању повреде које су настале у сукобу (тучи) између осуђених, регистрована је само једна повреда такође у 2024. години. Према документацији у коју је остварен увид, у задње две године није било покушаја суицида у овој установи.

2.5. НАВОДИ О ЗЛОСТАВЉАЊУ

НПМ је током посете обавио разговоре са свим осуђеним лицима која су се налазила у затвореном одељењу и није примио ниједан навод о тортури или другом лошем поступању службеника Завода према њима.

2.5.1. ПОДНЕСЦИ И ПРИТУЖБЕ

У току 2025. године није било евидентираних притужби. У току 2024. године евидентирано је укупно 19 притужби, од тога је управник Завода поступао по 7 притужби, док су преосталих 12 решавали директор Управе за извршење кривичних санкција и судија за извршење кривичних санкција Вишег суда у Прокупљу. Највећи број њих је поднео један осуђеник који се више не налази у ОЗ Прокупље и којима је изражавао незадовољство на разне аспекте функционисања заводских служби. Евиденција о притужбама се уредно води и уписују се датум подношења, када и како су решене, као и када је осуђено лице примило одговор, из чега се може закључити да се притужбе решавају благовремено. Није било притужби на тортуру или било који други вид злостављања.

Притужбе се предају у три примерка, од којих се један са пријемним печатом враћа подносиоцу као доказ да је притужба предата. Током обиласка Завода, тим НПМ је уочио да постоје обрасци поднесака доступни лицима лишеним слободе.